

Sarunvalodas stils mutvārdos

1. uzdevums. Iepazīsties ar mutvārdu runas īpatnībām, lai veidotu dialogus un mutvārdu runas īpatnības realizētu savā runā!

Mutvārdu runas īpatnības

- Spontāns sniegums, augsta neprognozējamības pakāpe
- Emocionāli ekspresīvi izteiksmes līdzekļi
- Situācijai, tēmai, subjektīvām izjūtām atbilstošs sniegums
- Sarunvalodai raksturīga vārdu izvēle
- Iepriekš neparedzama teikumu un teksta uzbūve
- Mutvārdu runai raksturīgas gramatikas formas
- Neverbāli līdzekļi
- Sadarbīga saziņa, refleksijas
- Plašs retorisko līdzekļu izmantojums

2. uzdevums. Strādā pāri vai mācību grupā! Izvēlieties/izlozējiet mutvārdu runas situāciju un sagatavojiet 3–5 minūšu garu dialogu, ņemot vērā

- komunikatīvo mērķi;
- saziņā iesaistīto dalībnieku dzimumu, vecumu, sociālo piederību;
- vides un laika faktoru!

1. tabula. Situāciju apraksti mutvārdu komunikācijai

1. Saruna lidostā starp muitas darbinieku un sportistu, kurš dodas uz slēpošanas nometni Francijā. Muitas darbinieks ir pievērsis uzmanību vitamīniem, kas atrodas sportista somā. Aiz sportista veidojas gara rinda.	2. Tu dodies uz tikšanos, lai noslēgtu līgumu par darbu vasaras periodā. Sarunas laikā nejauši tiek apgāzta ūdens glāze, kas atrodas uz galda. Tiek apliets neparakstītais līgums.
3. Tava draudzene pēc pārbaudes darba fizikā ir sanervozējusies par vērtējumu. Raud. Tu mēģini viņu nomierināt un piedāvāt risinājumu, lai šī situācija neliktos tik negatīva.	4. Vecmāmiņa lūdz tavu palīdzību nomaksāt rēķinus internetbankā. Tas ir viņas pirmais mēģinājums, un viņa ir uztrakusies par naudas pazušanu vai pārskaitījuma drošības pasākumiem.
5. Tavs jaunākais brālītis lūdz palīdzēt izpildīt mājasdarbu matemātikā, kurā jāveic darbības ar reizinātājiem. Viņš ir nepacietīgs, nervozs, jo tik ātri viss nepadodas. Domā, ka matemātika viņam dzīvē nekad nenoderēs.	6. Ceļojuma laikā Itālijas laukos tu esi apmaldījies un nevari atrast savu apmešanās vietu. Ceļā tu satiec vecāku vīru, kurš neprot angļu valodu. Tu saproti, ka citas iespējas tev nebūs, lai noskaidrotu ceļu līdz viesu mājai.

3. uzdevums.

3.1. Klasē izvēlieties vai izlozējiet, kuri būs sagatavoto dialogu dalībnieki, kuri – novērotāji!

Izspēlējiet dialogus! Mainieties lomām!

3.2. Īsā mutvārdu kopsavilkumā apkopo sarunas gaitu (temats, saturs, rezultāts)!

3.3. Iepazīsties ar novērotāju vērtējumu par savu runas stilu! Pieraksti secinājumus!

2. tabula. Mutvārdu runas izvērtējums

Manas runas stiprās puses	Manas runas trūkumi
Novērotāja vērtējums	
Es protu	Es neprotu
Manai mutvārdu runai raksturīgs	Man jāpilnveido
Mans pašvērtējums	
Es protu	Es neprotu
Manai mutvārdu runai raksturīgs	Man jāpilnveido
Secinājumi	

4. uzdevums.

4.1. Noskaties seriāla jauniešiem “16+” 1. sēriju! (Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/kultura/kino-foto-un-tv/ltv-jauniesu-series--16---par-drosmi-saglabat-savu-es-1serija.a293117/>.)

4.2. Izvērtē seriāla jauniešu valodu! Veido argumentētas atbildes ar piemēriem!

- Kas jauniešu valodā ir “citāds”? Kādi tam iemesli?
- Kuras sarunvalodas stila iezīmes morfoloģijā, leksikā, sintaksē vērojamas jauniešu runā?
- Raksturo slengu jauniešu valodā! Mini konkrētus piemērus no dzirdētā!

4.3. Iepazīsties ar latviešu literatūrzinātnieces, valodnieces Janīnas Kursītes viedokli par jauniešu valodu!

“Valodas slengs ir, bija un būs, un no tā nevajag vairīties. Jautājums tikai, kādās proporcijās tas tiek lietots. Tas ir tāds izmēģinājuma lauciņš, kurā jaunieši var izmēģināt valodas iespējas. Jo vecāks kļūsi, jo valoda kļūs standartizētāka. Slengs ir sava veida saliņa, kur valodai kustēties. Vārdi cits ar citu rīvējas, atsijājot tos, kuri paliks kā sava laika zīme.”

Slengs – valodas izteiksmes līdzekļu kopums, ko lieto galvenokārt neformālā mutvārdu saziņā.

Par kādām tendencēm liecina slenga lietošana? Vai seriālā jauniešu lietotā valoda to apliecina? Kā?

5. uzdevums.

5.1. Izvērtē, vai seriāla “16+” 1. sērija sniedz objektīvu informāciju par jauniešu valodu? Ieraksti konkrētus faktus tabulā, kuri apstiprinātu apgalvojumus! Norādi pareizi informācijas avotu!

3. tabula. Faktu atlase informācijas izvērtēšanai

	Informācija par jauniešu valodu ir objektīva	Informācija par jauniešu valodu nav objektīva
1. fakts (tā avots)		
2. fakts (tā avots)		
3. fakts (tā avots)		

5.2. Izvērtē izmantotos faktu avotus!

- Kuri informācijas avoti ir objektīvi, kuri – mazāk objektīvi?
- Kas noteica to izmantošanu: pieejamība, autors, ziņu kanāls, ilustrāciju esamība, zinātniskums vai cits?

5.3. Iepazīsties ar viedokļiem par jauniešu valodu! Kurš no tiem, tavuprāt, ir vairāk objektīvs, kurš – mazāk objektīvs?

5.4. Uzraksti savus vērojumus, pārbaudot avotu ticamību internetā!

4. tabula. Viedokļi par jauniešu valodu

N.p.k.	Viedoklis	Atsauce	Vērojumi
1.	Analizējot mutvārdu komunikāciju jauniešu vecumā, lingvistiskajā literatūrā bieži tiek norādīts uz jauniešu valodas lietojuma saistību ar noteiktām situācijām. Tiek uzsvērts, ka galvenais mijiedarbības princips jauniešu saziņā ir runātāja orientācija uz klausītāju – jauniešu runas stila maiņu nosaka tas, vai sarunu partneris ir draugs un vienaudzis vai skolotājs, vecāki u. c.	Ernstsone, V, Tidriķe, L. <i>Jauniešu valoda</i> . Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2006.	

N.p.k.	Viedoklis	Atsauce	Vērojumi
2.	Šī valoda nereti tiek lietota, runājot par noteiktām tēmām, un visbiežāk apspriežamā tēma ir skolotāji un klasesbiedri. Bet ir arī runas par mācību priekšmetiem un mājasdarbiem.	Frāma, K. L., <i>Aktuālās problēmas jauniešu valodā</i> . Pieejams: https://pdk2v.files.wordpress.com/2015/06/krista-laima-frc481ma-8.pdf .	
3.	Skolēni vairs neprot literāri pareizi veidot teikumu, un arī vārdu krājums ir nabadzīgs, tajā pašā laikā ir ļoti daudz liekvārdības un tā saucamo parazitvārdu. Valodas aspektā ir svarīgi, kā runā ģimenē, jo valodu nosaka vide, kurā dzīvojam. Ja tu nelasī grāmatas, neraksti vēstules un vēl ikdienā nedzirdi labus piemērus, tad valodas izkopšana nenotiek.	Segliņš, J. <i>Kā latvieši kopj savu dzimto valodu?</i> Pieejams: https://www.la.lv/vertiba-kas-jakopj%E2%80%A9 .	

6. uzdevums. Izvērtē savu ikdienā lietoto valodu! Sakārto attēlā redzamajā piramīdā piedāvātos leksikas slāņus, pamatā liekot visbiežāk lietotos!

Stilistiski neitrāli vārdi, svešvārdi, barbarismi, žargonismi, poētismi, sarunvalodas vārdi, vienkāršrunas vārdi, vulgārismi, apvidvārdi, vecvārdi, jaunvārdi u. c.

Mana leksikas piramīda

7. uzdevums.

7.1. Izvērtē savu “leksikas piramīdu”! Noformulē 2 labas ziņas, kuras tu saredzi piramīdā, un 2 izaicinājumus savai valodai!

7.2. Iesniedz skolotājam darbības plānu, kas būtu jādara, lai tavas valodas kvalitāte uzlabotos!